

Pétervári Máté PhD-hallgató,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

VIII. évfolyam | Vol. VIII
2014/3. szám | No. 3/2014
Recenzió | Book Review
www.diejp.hu

A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban – Rokolya Gábor monográfiája

Rokolya Gábor: *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban*
Jogtörténeti értekezések 42. Sorozatszerkesztő: Mezey Barna
Budapest, Gondolat Kiadó, 2013, 345 p.
ISBN 978 963 693 474 3

Rokolya Gábor könyve 2013-ban jelent meg Mezey Barna szerkesztésében készülő *Jogtörténeti Értekezések* sorozat 42. köteteként. A szerző 2012-ben szerzett PhD-fokozatot a Miskolci Állam- és Jogtudományi Karon. Ez a kötet azon törekvések sorába illeszthető be, amelyeknek célja az egyes jogi pályák hivatástörténetének feldolgozása. Ennek az elképzelésnek a jegyében született meg korábban Nánási Lászlónak¹ a magyar királyi ügyészség történetét és Korsószné Delacasse Krisztinának² a magyar ügyvédi kamarák létrejöttét feldolgozó munkája, és most Rokolya Gábornak a közjegyzői intézmény polgári kori fejlődését ismertető könyve.

A címben szereplő monográfiával párba állítható a szerző *A polgári közjegyzőség emlékezete*³ című munkája, amely szintén a közjegyzőség polgári kori történetét mutatja be. Amíg ez a kötet számos fényképpel és életrajzzal egy díszes, reprezentatív célokat szolgáló könyv, addig a 2013-ban megjelent *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban* című monográfia már egy olyan tudományos munka, ami kevésbé a nagyközönségnek, hanem inkább a jogász szakmának szól.

A könyv egészen a közjegyzőség neoabszolutizmus kori megjelenésétől a magánközjegyzőség 1949. évi megszűnéséig követi nyomon rendkívüli alaposággal a jogintézmény történetét. A szerző az előszóban rávilágít arra, hogy a közjegyzői hivatás egyik régi tartozását elégítette ki ennek a műnek a megírásával, ugyanis Rónay Károly⁴ 1932-es munkája óta nem született a közjegyzői jogintézmény átfogó történetével foglalkozó könyv. Emiatt kijelenthető, hogy Rokolya Gábor munkája egy hiánypótló alkotás, amely a magyar jogtörténet egy kevésbé kutatott részét mutatja be tudományos igényvel.⁵

A könyv írója hét fejezetben, kronológiai sorrendben ismerteti a közjegyzői intézmény fejlődéstörténetét, amelynek bemutatása során kitér a közjegyzők és más hivatásbeli szakírók jogi folyóiratokban megjelent cikkeire és tanulmányaira, a levéltári kutatás által feltárt kamarai iratokra, a törvényjavaslatok képviselőházi és főrendiházi vitáinak elemzésére. A szerző a közjegyzőkkel

¹ Nánási László: *A magyar királyi ügyészség története 1871-1945*. SZTE-ÁJTK, Doktori értekezés, Szeged, 2010.

² Korsószné Delacasse Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012.

³ Rokolya Gábor: *A polgári közjegyzőség emlékezete 1875-1949*. MOKK, Budapest, 2009.

⁴ Rónay Károly: *A magyar közjegyzőség megalkotása és fejlődése*. Kiadja: Held János, Budapest, 1932.

⁵ Lásd a témához: Homoki-Nagy Mária: *A magyar királyi közjegyzőség a polgári korban*. In: Rokolya Gábor (szerk.): 700 éves a közjegyzőség Magyarországon. MOKK, Budapest, 2008. 74-86.

kapcsolatos rendelkezéseket a szükséges mértékben külföldi példákkal összehasonlítva mutatja be. Az egyes fejezetek időbeli felosztását a közjegyzői hivatás mérföldköveihez köti, amelyek elsősorban az intézményre hatással bíró törvények voltak.

A magyar jogéletben először a neoabszolutizmus idején jelent meg a modern értelemben vett közjegyzőség, amikor Ferenc József császár páténsével hatályba léptette Magyarországon ezt a francia gyökerű jogintézményt. A közjegyző intézményének kialakulását a gazdaság és a kereskedelem fejlődése kényszerítette ki, amely egy teljesen új igazságügyi ágazatként a bírói és az ügyvédi hivatás mellett jött létre. A közjegyzők feladata a *közhitelesség* biztosítása volt, amelynek a rendi hiteles helyek, valamint a városi tanács és a vármegyei közgyűlés közhitelességi tevékenységének megszűnésével fennmaradó úrt kellett kitölteniük.

Rokolya Gábor az első fejezetben az 1858-ban létrejött és az Országbírói Értekezlet által megszüntetett, kérészerű *királyi közjegyzőség* szabályait ismerteti. Az újonnan létrejövő intézmény felállítását nagyban akadályozta, hogy a Deák Ferenc által meghirdetett passzív ellenállás következtében és a nagy összegű biztosíték okán nehézséget jelentett megfelelő személyeket találni a közjegyzői pozíció betöltésére. A közjegyző intézményének a bevezetésére a rendi alkotmányos keretek lebontása és a polgári igazságszolgáltatás kiépítése miatt volt szükség. A közjegyzőségeket üdvös volta ellenére, annak erőszakos bevezetése okán az Országbírói Értekezlet megszüntette, és a hiteles helyek ismételt működése biztosította a közhitelességi funkciókat.

Az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elválasztásakor (1869. évi IV. törvénycikkben) merült fel újra az igény a közjegyző intézményének bevezetésére. A szerző a második fejezetben a közjegyzői törvény megalkotásához vezető út lépéseit mutatja be az egyes tervezetek megalkotásának folyamatán és az országgyűlési vitán keresztül. Az *1874. évi XXV. tc.*, a közjegyzői törvény végül Ökröss Bálint tervezete alapján osztrák és bajor mintára született meg. A jogszabály megszületését egy 1869-től kezdődő törvényalkotási folyamat előzte meg, amelyet a szerző részletesen ismertet könyvében az első tervezet megszületésétől kezdve egészen a törvény elfogadásáig. Az új intézmény a királyi közjegyzőség elnevezést kapta az igazságszolgáltatás többi ágának képviselőihez (királyi ügyész, királyi törvényszéki bíró) hasonlóan, annak ellenére, hogy a közjegyzők kinevezésére nem a király, hanem az igazságügyi miniszter kapott jogosultságot.

A közjegyzők megjelenése számottevően nem könnyített a bíróság ügyterhén, és az igazságszolgáltatási szervezetben is csekély szerep jutott az újonnan megalakult intézménynek. Emiatt a közjegyzői törvény megszületésétől kezdve indultak el azok a törekvések, amelyek célja a törvény novelláris módosításával a felmerült hibák kiküszöbölése és a hatáskörök bővítésének elérése. Ez a célkitűzés végül eredményre vezetett, mert az *1886. évi VII. tc.*-kel megtörtént a közjegyzői törvény módosítása. A harmadik fejezet a törvény és a módosítása közötti időszakot öleli fel. Ebben a részben ismerteti a szerző a törvény megvalósulását, ugyanis az *1874. évi XXV. tc.* nem szabályozta a kamarák felállítását, amelyet igazságügyi miniszteri hatáskörbe utalt, továbbá a közjegyzői díjszabást, amelyről 1880-ban törvényi szinten rendelkezett az országgyűlés.

A negyedik fejezet középpontjában az örökösödési eljárásról szóló *1894. évi XVI. tc.* áll, amely a közjegyzők számára létfontosságú szabályozást vezetett be, ugyanis a királyi közjegyzők kizárólagos hatáskörébe utalta a hagyatéki eljárásokat, amivel biztosították a közjegyzők megélhetését és az intézmény fennmaradását. Rokolya Gábor ebben a részben is a közjegyzői törekvések, a jogirodalmi álláspontok és az országgyűlési vita ismertetésével mutatja be a korszakot és a törvény elfogadását.

1895-ben jelent meg a közjegyzőség első saját kiadású jogi folyóirata *Charmant Oszkár*, a közjegyzői mozgalom egyik legnagyobb alakjának szerkesztésében. Ezt követte a Magyarországi Királyi Közjegyzők Országos Egyletének millenniumi megemlékezése és a királyi közjegyzőség fennállásának 25. évfordulójának megünneplése 1900-ban egy közjegyzői kongresszus szervezésével, amelyet aztán még három kongresszus követ. A szerző ezek programját, főbb

De iurisprudencia et iure publico

törekvéseit, legnagyobb alakjait részletesen bemutatja könyvében, amellyel kiválóan szemlélteti a közjegyzői kar egyes tagjai között létrejövő pezsgő társadalmi és tudományos életet. Ebben a korszakban került előtérbe a már korábban is felmerülő probléma, hogy az ügyvédség megélhetési gondjainak a megoldását a királyi közjegyzői intézmény megszüntetésében látta, amit az ügyvéd-közjegyzőség elméletével kívánt elérni. Az elmélet központi elve, hogy a megfelelő kvalifikációval bíró ügyvédek praxisuk fenntartása mellett képesek lennének ellátni a közjegyzői feladatokat is, ezzel feleslegessé téve a királyi közjegyzőséget. Charmant Oszkár azonban az 1911. évi jogászgűlésen elmondott előadásával elhárította a közjegyzőséget fenyegető veszélyt.

A közjegyzői hivatás egyik legnagyobb alakjának, Charmant Oszkárnak a halálával és a Királyi Közjegyzők Közlönyének újraindulásával a közjegyzők között egy új nemzedék jelent meg, akiknek vezéralakja *Fekete László* volt. A hatodik fejezetben Rokolya Gábor ezt az új nemzedéket középpontba állítva mutatja be a királyi közjegyzőség két világháború közötti történetét. A közjegyzők fő fóruma ebben az időszakban a vándorgyűlések voltak, amelyek lényege abban állt, hogy mindig más vidéki kamara székhelyén tartották meg gyűlésüket. Összesen nyolc vándorgyűlésre került sor, amelyek programját, központi témáját is bemutatja a szerző. A közjegyzők központi törekvéseit két komoly múltra visszatekintő probléma határozta meg: az ügyvéd-közjegyzőség és a községi jegyzők magánmunkálatai elleni küzdelem. Az ügyvéd-közjegyzőség koncepciója a korban létjogosultságát veszítette, a községi jegyzők okirat-szerkesztési tevékenysége elleni küzdelem azonban továbbra is eredménytelen maradt állami támogatás hiányában.

A könyv utolsó fejezete a második világháborút követő *polgári közjegyzőség megszüntetését* ismerteti, amely során eleinte ellehetetlenítették a kor nagy tekintélyű közjegyzőit, majd az ország átszervezése során a Szovjetunió mintájára a közjegyzőket állami tisztviselőkké degradálták, és a közjegyzőséget a bírósági rendszerbe integrálták.

Rokolya Gábor kötetét az igen terjedelmes és elismerésre méltó irodalomjegyzék zárja. A szerző a rengeteg különböző forrás szintetizálása mellett – amely már magában is igen értékessé teszi könyvét – saját véleményének és értékítéletének az egyes fejezetekben való megfogalmazásával segíti az olvasót, hogy az utókor szemszögéből is megvizsgálhassa a közjegyzőség történetét. A művet színesíti, és ember közelebbé teszi, hogy a szerző a polgári kor jeles közjegyző személyiségeinek életrajzát is ismerteti saját kutatásai alapján. Ezáltal bepillantást engedve az olvasó számára, hogy a közjegyzőség története miképpen befolyásolta az egyes emberek mindennapi életét.